

Grzegorz HABER
Uniwersytet Opolski
Instytut Politologii
grzegorz@haber.edu.pl

KONCEPCJA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU JAKO WYZWANIE DLA POLITYKI MIEJSKIEJ NA PRZYKŁADZIE REALIZACJI PROJEKTU „DUŻEGO OPOŁA” W XXI WIEKU

Streszczenie. W artykule poruszone zostały kwestie dot. wyzwań związanych z realizacją koncepcji zrównoważonego rozwoju w polskich miastach, ze szczególnym uwzględnieniem procesu poszerzenia terytorialnego miast wojewódzkich. W wyniku przeprowadzonych badań autor dostrzegł, iż projekty zmiany granic były związane z ideą zrównoważonego rozwoju. Autor spróbował zbadać, czy jest to jedynie zabieg przynależny do obszaru marketingu politycznego, czy też realizacja koncepcji osadzonej na gruncie zrównoważonego rozwoju i wynikająca z potrzeb społeczności lokalnych.

Słowa kluczowe: miasto, zmiana granic, zrównoważony rozwój

THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT AS A CHALLENGE FOR URBAN POLICY ON THE EXAMPLE OF THE PROJECT OF THE "BIG OPOLE" IN THE 21ST CENTURY

Abstract. In the article will discuss development challenges of polish towns related to enlarging their borders. Author in the research observed that an often changing borders projects were identified in space as a PR associated with sustainable development. Author would like to investigate if it is only treatment belonging to the area of political marketing, or implementation of the concept deposited on the basis of sustainable development and consequent the local communities needs.

Keywords: modern city, borders change, sustainable development

1. Wprowadzenie

Koncepcja zrównoważonego rozwoju stanowi kluczowy punkt odniesienia zarówno w badaniach naukowych nad procesami globalizacji, jak i w międzynarodowych projektach funkcjonalnych, mających na celu realne przeobrażenie otaczającej rzeczywistości¹. Organizacja Narodów Zjednoczonych na szczycie w Rio de Janeiro w 2012 roku uznała, iż wszystkie cele globalnego rozwoju muszą być zbieżne z postulatami koncepcji *sustainable development*², która na przestrzeni lat odegrała istotną rolę w postulowanej zmianie podejścia do obecności człowieka w przestrzeni środowiska naturalnego, sposobie gospodarowania oraz zmianie obowiązujących paradygmatów rozwojowych³. Na przestrzeni lat koncepcja zrównoważonego rozwoju znalazła się w kręgu zainteresowań badaczy nauk ekonomicznych, prawnych, ochrony środowiska, biologii, geografii, a także nauki o polityce⁴.

Za moment przełomowy w dyskusjach nad potrzebą bardziej zrównoważonego rozwoju, z uwzględnieniem nie tylko czynników gospodarczych, uznaje się 1987 rok i opublikowanie raportu Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju, pod przewodnictwem norweskiej polityk, Gro H. Brundtland⁵. W dokumencie zwrócono uwagę na wielość różnorodnych elementów konstytuujących przestrzeń zrównoważonego rozwoju, m.in. wyższy standard życia, sprawiedliwy wzrost gospodarczy, umożliwienie samospelnienia oraz postępu, ujętego przede wszystkim za pomocą kategorii społeczno-gospodarczych⁶. W 1992 roku przyjęto natomiast *Kartę Ziemi* oraz *Agendę 21*, w ramach której państwa zobowiązały się nie tylko przestrzegać podjętych zobowiązań, ale podjąć realne działania, by koncepcja zrównoważonego rozwoju została wdrożona na poziomie lokalnym⁷. Katarzyna Katana słusznie zatem przyjmuje, iż „koncepcja zrównoważonego rozwoju polega na dalszym rozwoju społeczno-gospodarczym, który nie będzie odbywał się kosztem życia przyszłych pokoleń”⁸, podkreślając przy tym wagę i wzajemne zależności trzech wymiarów: społeczeństwa, gospodarki i ekologii. Jest to jednocześnie element wspólny dla większości „rozwój trwały”⁹.

¹ Borys T.: Wyzwania dla współczesnej ekonomii, [w:] B. Poskrobko (red.), Kształtowanie teorii i wdrożeniowe aspekty zrównoważonego rozwoju. Wydawnictwo WSE, Białystok 2011, s. 16.

² UNDP: The Future we want, http://www.un.org/disabilities/documents/rio20_outcome_document_complete.pdf, 28.03.2017.

³ UNDP: Sustainable development goals, <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/background.html>, 28.03.2017.

⁴ Papuziński A.: Aksjologia zrównoważonego rozwoju: próba typologizacji. „Problemy Ekorozwoju”, nr 1, 2013, s. 5-6.

⁵ Redclift M.R.: Rozwój zrównoważony (1987-2005) – oksymoron czasu dorastania. „Problemy Ekorozwoju”, nr 1, 2009, s. 34.

⁶ Payne A., Phillips N.: Rozwój. Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2011, s. 14-15.

⁷ Tuziak A.: Społeczno-ekonomiczne aspekty zrównoważonego rozwoju w ujęciu globalnym i lokalnym. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2010, s. 44.

⁸ Katana K.: Istota jakości życia w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 95, Gliwice 2016, s. 180.

⁹ Czaja S., Becla A.: Wybrane informacyjne problemy definiowania zrównoważonego i trwałego rozwoju – ujęcie informatyczne. „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 1, 2016, s. 23-26.

Co istotne, wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami zmieniają się punkty odniesienia, umożliwiając nowe podejścia badawcze. Dobrze ową labilność definicyjną uchwycił Piotr Jeżowski, dla którego jest to *koncepcja płynna, zmieniająca się w czasie i przestrzeni oraz odzwierciedlająca różnice systemów wartości*¹⁰. Na problemy wprost wynikające z wieloaspektowego ujęcia koncepcji słusznie zwrócił uwagę Tomasz Kosiek, podkreślając trudności w jej wdrażaniu na poziomie praktycznym, związane z traktowaniem jej jako powszechnie obowiązującego standardu i częstym postrzeganiem wypaczeń i niedoskonałości metodologicznych przez pryzmat dominującego modelu¹¹. Wyraźnie widać, iż wewnętrzna niespójność i interdyscyplinarne podejście na gruncie rozważań teoretycznych może doprowadzić do rozmaitych, również nie do końca właściwych i poprawnych rozwiązań na gruncie praktycznym.

Celem artykułu jest analiza sposobu wykorzystania idei zrównoważonego rozwoju oraz próby jej instrumentalizacji na poziomie polskiej polityki miejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem procesu zmiany granic. Wybór tematu związany jest przede wszystkim ze wzrostem dynamiki rozrostu terytorialnego miast w XXI wieku, który determinowany jest z jednej strony niewielką efektywnością współpracy na poziomie miasto a okoliczne gminy, z drugiej zaś małym wsparciem ze strony władz centralnych, oferujących zbyt mało narzędzi do podejmowania projektów kooperacyjnych¹². Warto tutaj zwrócić uwagę na długoletnie dyskusje o kształcie i przyjęciu tzw. ustawy metropolitalnej¹³ czy też wieloletnie starania o powołanie zinstytucjonalizowanej (i bardziej efektywnej) współpracy pomiędzy miastami konurbacji śląskiej¹⁴. Warto zwrócić uwagę, iż podobną drogą podążały i z podobnymi wyzwaniami zmagaly się latynoamerykańskie miasta, ale miało to miejsce kilkadziesiąt lat temu. Wydaje się słuszne spostrzeżenie, iż znajdując się w zupełnie innym miejscu rozwoju, nie potrafimy jednocześnie sięgać po wyniki doświadczeń partnerów, by w przyszłości uniknąć popełnionych przez innych błędów.

Może to wynikać z wyzwań, które w analizie polityki miejskiej na poziomie nauki o polityce dostrzegł Rafał Matyja. Zwrócił uwagę, iż w Polsce temat ten nie był w zasadzie przez politologów podejmowany, ale ze względu na wagę problemów, przed jakimi stają obecnie miasta, jest on niezwykle istotny i będzie zyskiwał na znaczeniu¹⁵. Warto również zauważyć, iż coraz częściej postrzega się samorząd jako naturalne miejsce kreowania liderów

¹⁰ Jeżowski P.: Kategoria rozwoju zrównoważonego w naukach ekonomicznych, [w:] Jeżowski P. (red.): Ekonomiczne problemy ochrony środowiska i rozwoju zrównoważonego w XXI wieku. Wydawnictwo SGH, Warszawa 2007, s. 24.

¹¹ Kosiek T.: Czy zrównoważony rozwój jest zrównoważony? Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 95, 2016, s. 217.

¹² Matyja R.: Krajowa Polityka Miejska okiem politologa. „Zarządzanie Publiczne”, nr 3, 2015, s. 58-59.

¹³ Izdebski H.: Dwadzieścia lat samorządu terytorialnego – potrzeba rozwiązania problemu metropolii, [w:] Lutrzykowski A., Gawłowski R. (red.): Metropolie. Wyzwanie polskiej polityki miejskiej. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 18-19.

¹⁴ Lackowska M.: Siedem grzechów metropolitalnych, [w:] Lutrzykowski A., Gawłowski R. (red.): Metropolie. Wyzwanie polskiej polityki miejskiej. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 124.

¹⁵ Matyja R.: Krajowa Polityka Miejska okiem politologa. „Zarządzanie Publiczne”, nr 3, 2015, s. 56-57.

politycznych oraz sposób realizacji kariery zawodowej w instytucji, gdzie poziom efektywnej realizacji własnych projektów społeczno-gospodarczych jest zdecydowanie wyższy aniżeli na poziomie ogólnokrajowym np. w parlamencie. Tym samym podejmowanie projektów analitycznych na podstawie obecnych w przestrzeni praktycznej projektów należy uznać za uzasadnione i społecznie potrzebne.

2. Latynoamerykański wzorzec dobrych praktyk w zakresie polityki miejskiej i zrównoważonego rozwoju

Dobrym wzorem w analizie polityki miejskiej w kontekście zrównoważonego rozwoju z pewnością są doświadczenia państw latynoamerykańskich. W XX wieku Ameryka Łacińska stała się prawdziwym laboratorium rozwoju, gdzie mogliśmy zaobserwować zarówno mocny zwrot w kierunku prymatu gospodarki nad społeczeństwem i środowiskiem, objawiający się m.in. w rabunkowej gospodarce surowcowej w Andach i Amazonii, jak też neoliberalnymi projektami w zakresie polityki społecznej (np. powstanie modelu prywatnych funduszy emerytalnych w Chile). Co istotne, w tym obszarze geograficznym transformacja postrzegania kategorii rozwoju rozpoczęła się właśnie na poziomie miejskim – wystarczy wspomnieć o dorobku rządów Jaime Lerner (Kurytyba, Brazylia) oraz Antanasa Mockusa (Bogota, Kolumbia), którzy w swoich miastach wdrażali innowacyjne rozwiązania w zakresie transportu zbiorowego, m.in. buspasy czy szybką komunikację autobusową, ale przede wszystkim zmienili sposób myślenia o przestrzeni miejskiej – podejście indywidualistyczne było zastępowane przez dążenie do zaspokajania potrzeb wspólnoty¹⁶. Nie można nie wspomnieć również o kluczowym projekcie w zarządzaniu miejskimi finansami na inwestycje, jakim jest budżet partycypacyjny, zastosowany po raz pierwszy w brazylijskim Porto Alegre już w latach 80. ubiegłego wieku¹⁷.

Co istotne, próby przenoszenia na polski grunt projektów z Ameryki Łacińskiej są mało efektywne, gdyż nie ujmują w swych założeniach kluczowych elementów: zrealizowania określonych wcześniej celów społecznych oraz spowodowania realnej zmiany sytuacji, wynikającej z przyjętej wcześniej spójnej koncepcji zrównoważonego rozwoju. Warto odnotowania jest natomiast fakt, iż zarówno Polska, jak i państwa latynoamerykańskie podlegały w ostatnich dekadach procesom transformacji ustrojowej związanej z większą demokratyzacją systemów politycznych, a także szczególną rolą obszarów miejskich w kształtowaniu polityki centralnej, z czym w przyszłości będziemy mieli do czynienia

¹⁶ Wesołowski J.: *Miasto w ruchu. Dobre praktyki w organizowaniu transportu miejskiego*. Instytut Spraw Obywatelskich, Łódź 2008, s. 116.

¹⁷ Gret M., Sintomer Y.: *The Porto Alegre Experiment. Learning Lessons for Better Democracy*. Zed Books, Nowy Jork 2005, s. 15.

również w Polsce¹⁸. Ponadto w Ameryce Łacińskiej można odnaleźć oryginalne ujęcie zrównoważonego rozwoju, realizowanego na bazie pełnego spektrum wyzwań, dzięki wyraźnemu zdiagnozowaniu występujących problemów (m.in. nierównościom społecznym, kwestiom ekologicznym)¹⁹. Społeczeństwa Ameryki Łacińskiej zyskały szansę odnalezienia własnej drogi rozwoju, co związane było z politycznym przełomem w Ameryce Łacińskiej, w wyniku którego do władzy w większości krajów doszli ludzie o lewicowym rodowodzie. Największe emocje związane były ze zmianą polityczną w największym państwie regionu, tj. Brazylii, kiedy w 2002 roku prezydentem został Luiz Inácio „Lula” da Silva.

Wygrywając wybory, nowy prezydent Brazylii mógł liczyć na ogromny kredyt zaufania swoich obywateli, ale jednocześnie daleko posuniętą obojętność, przechodzącą w nieufność, dotychczasowych zagranicznych partnerów – przede wszystkim spoza Ameryki Południowej. Prasa zagraniczna przedstawiała Lulę jako populistę, który będzie podążał drogą Hugo Cháveza i doprowadzi Brazylię na skraj załamania gospodarczego. Jednakże już pierwsze działania nowego prezydenta pokazały, iż pesymistyczny scenariusz finansowy nie sprawdzi się. Prezydent zapewnił społeczność międzynarodową o dotrzymaniu przez Brazylię wcześniejszych zobowiązań finansowych. Dwie kadencje obfitowały w znaczne osiągnięcia na polu społecznym²⁰. W 2006 roku udało mu się przeprowadzić na nieprawdopodobną skalę program „Stypendium dla Rodziny”, którym zostało objętych ponad 11 milionów rodzin²¹. Dzięki programom socjalnym najuboższe rodziny dostają zasiłki, ale ich wypłata została uzależniona od kilku czynników, m.in. od obowiązkowego uczęszczania dzieci do szkół. Ponadto warto zwrócić uwagę na program „Uniwersytet dla Wszystkich”, dzięki któremu udało się otworzyć dziewięć nowych szkół wyższych oraz ufundowano ponad sto tysięcy stypendiów dla najzdolniejszych studentów pochodzących z ubogich rodzin²².

Wyraźnie widać, iż wdrażanie w życie projektów w zakresie zrównoważonego rozwoju w Brazylii związane było jednocześnie z realnymi zmianami partycypacyjnymi na poziomie miejskim, gdzie ludzie dotychczas nieangażujący się zaczęli postrzegać samych siebie jako realnych uczestników życia politycznego²³. Jest to tym samym dobry punkt odniesienia dla projektów zrównoważonego rozwoju realizowanych w polskiej perspektywie.

¹⁸ Czerny M.: Urbanizacja a globalizacja, [w:] Bąkiewicz A., Żuławska U. (red.): *Rozwój w dobie globalizacji*. PWE, Warszawa 2010, s. 172.

¹⁹ Paleczny T.: *Nowe ruchy społeczne*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 120-121.

²⁰ W drugiej turze wyborów prezydenckich w październiku 2006 roku uzyskał 60% poparcia. Tym samym został ponownie wybrany – druga kadencja upłynęła z końcem stycznia 2011 roku.

²¹ Kołodko G.W.: *Wędrujący Świat*. Prószyński, Warszawa 2008, s. 375.

²² Sukces znalazł odzwierciedlenie również w statystykach. Prezydentowi da Silvie udało się zastopować negatywny trend wzrostu nierówności, który można było zaobserwować np. w indeksie Giniego. Źródło: Kołodko G.W.: *Wędrujący Świat*. Prószyński, Warszawa 2008, s. 375.

²³ Górski R.: *Realutopia w Porto Alegre*, [w:] Erbel J., Sadura P. (red.): *Partycypacja*. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2012, s. 114.

3. Problemy we wdrażaniu dobrych praktyk z zakresu zrównoważonego rozwoju w Polsce na przykładzie powiększenia terytorialnego miast wojewódzkich XXI wieku

Samorząd lokalny pełni istotną rolę w zapewnieniu odpowiedniej jakości życia mieszkańców, dzięki realizacji celów i zadań polityki państwa na najbliższym obywatelom poziomie²⁴. Wynika to nie tylko z określonych przepisów prawnych, m.in. zapisów *Ustawy o samorządzie terytorialnym*²⁵, ale przede wszystkim z pragmatyki funkcjonowania instytucji o charakterze politycznym, która musi sprostać określonym wyzwaniom, związanym również z wdrażaniem koncepcji zrównoważonego rozwoju. Artur Bołtomiuk, badając świadomość ekologiczną Polaków, wyraźnie wskazał, iż przy niewielkim zasobie wiedzy dot. samej koncepcji (ok. 1/3 poprawnych odpowiedzi na pytanie, czym jest zrównoważony rozwój), zdecydowana większość obywateli zgadza się z jej kluczowymi ideami (m.in. równowagą pomiędzy potrzebami gospodarczymi, społecznymi i środowiska), akcentując jednocześnie rolę lokalnych władz we wzmacnianiu postaw obywatelskich, niezbędnych w dłuższej perspektywie dla zachowania trwałości samej koncepcji²⁶. Kluczowe staje się posiadanie odpowiedniej bazy i potencjału w jej rozwinięciu, by możliwe było jej wykorzystanie w konkretnym przypadku.

Warto również zwrócić uwagę na zmianę w sposobie postrzegania przestrzeni miejskiej jako miejsca realizacji projektów politycznych. Richard Sennet już w latach 90. ubiegłego wieku bardzo negatywnie oceniał szansę powodzenia, gdyż mieszkańcy zazwyczaj przyjmują obojętną postawę, wpisując się w triadę zachowań, tj. szybkość, ucieczka, bierność²⁷. Jednakże pod wpływem zmian zachodzących w otoczeniu społeczno-politycznym coraz częściej mamy do czynienia z dostrzeganiem politycznej roli miast. Potwierdzeniem tego faktu jest dyskusja, która związana była z opublikowaniem książki Benjamina Barbera pod znamienym tytułem: *Gdyby burmistrzowie rządili światem*²⁸. Wzrost znaczenia ruchów miejskich, obecnych na poziomie lokalnym w wielu polskich miastach, podkreśla daleko idące zmiany w tej przestrzeni. Liderami zmian są duże miasta, gdzie skala wyzwań jest odpowiednio większa, ale łatwiej jest osiągnąć odpowiedni poziom współpracy,

²⁴ Katola A.: Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym – deklaracje a rzeczywistość, [w:] Poskrobko B. (red.): Kształtowanie teorii i wdrożeniowe aspekty zrównoważonego rozwoju. Wydawnictwo WSE, Białystok 2011, s. 160.

²⁵ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95.

²⁶ Bołtomiuk A.: Polskie społeczeństwo wobec idei i zasad zrównoważonego rozwoju. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2010, s. 108-110.

²⁷ Czarnik S.: Przestrzeń wolności, równości i braterstwa. Wizja ładu miejskiego Zygmunta Baumana a polskie realia, [w:] Żuk P. (red.): O wspólnocie obywatelskiej w cieniu kapitalizmu. Oficyna Naukowa, Warszawa 2010, s. 114.

²⁸ Barber B.: *Gdyby burmistrzowie rządili światem*. Wydawnictwo Muza, Warszawa 2014.

umożliwiający realizację wspólnych projektów²⁹. Uwidacznia się znaczna różnica, wynikająca z postrzegania polityki miejskiej jako osadzonej w realiach ogólnokrajowej walki o władzę, a nie przyczyniania się do dbania o potrzeby społeczności lokalnych oraz z określonych wyzwań związanych z realizacją polityki partycypacyjnej w przestrzeni miejskiej³⁰. Dobrze ten paradoks pokazuje Aleksandra Nowakowska, zwracając uwagę, iż bieżąca ocena działań polityki miejskiej w zakresie rozwoju jest niezwykle trudna. Ponadto w dalszym ciągu wiąże się z analizą dwóch modeli: konwencjonalnej polityki oraz ujęcia wspólnotowego³¹. W tym pierwszym liczą się przede wszystkim kwestie proceduralne oraz wynikające z nich działania w ramach zadań własnych oraz potencjału finansowego. Niezwykle często właśnie w tym minimalnym zakresie próbuje się uzasadniać niepowodzenia w realizacji bardziej ambitnych planów rozwojowych. Tymczasem w drugim wymiarze, tj. wspólnotowym, ważniejsze jest zauważenie walorów wprost wywodzących się z koncepcji zrównoważonego rozwoju, m.in. partycypacji wszystkich podmiotów, zachęcania do współdecydowania o dalszych losach miasta oraz podnoszenia wagi kwestii środowiskowych.

Zaprezentowane poniżej informacje są wynikiem projektu badawczego, realizowanego w ramach *Laboratorium Miasta* w Instytucie Politologii UO. Badacze skupiają uwagę na procesach społecznych, mających miejsce w przestrzeni miejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii politycznych oraz wykorzystania w praktyce nowych technologii m.in. z zakresu *smart city*.

W XXI wieku terytorium powiększyły m.in.: Białystok (2006), Kraków (2013), Opole (2017), Rzeszów (2008) oraz Zielona Góra (2016). Każdy z tych projektów wpisywał się w lokalny plan rozwoju miasta i związany był z określoną polityką władz ośrodka wojewódzkiego.

Zmiana granic Białegostoku, który powiększył się o część terytorium z gminy Zabłudów³² oraz Kraków i wchłonął część gminy Kocmyrzów-Luborzyca³³, nie wywołała znacznych protestów społecznych. Co więcej, były inicjowane ze strony mieszkańców sołectw, którzy przestrzeń życiowej aktywności wiązali z miastem³⁴. Inaczej sprawa wyglądała w trzech pozostałych przypadkach, gdzie powiększenie związane było z publicznym artykułowaniem potrzeby dalszego, zrównoważonego rozwoju, ale na bazie innych rozwiązań:

²⁹ Dobrym wzorcem jest projekt *Niewidzialne miasto*, który unaoczniał na skalę ogólnopolską fenomen „niewidzialnego miasta”, związany zarówno z indywidualnymi, jak też kolektywnymi przeobrażeniami przestrzeni w dużych polskich miastach, <http://www.niewidzialnemiasto.pl>, 20.03.2017.

³⁰ Sztumski W.: O zrównoważony rozwój miast. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2013, s. 46.

³¹ Nowakowska A.: Polityka i planowanie rozwoju miasta, [w:] Przygodzki Z. (red.): *EkoMiasto#Zarządzanie. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 50.

³² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowościom statusu miasta z niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowościom statusu miasta. Dz.U. 2005, nr 141, poz. 1185.

³³ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2012 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz zmiany siedziby władz gminy. Dz.U. 2012, poz. 873.

³⁴ Kaczmarczyk J.: Zmiana granic Gminy Kocmyrzów-Luborzyca, http://www.kocmyrzow-luborzyca.ug.gov.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1233, 28.03.2017.

- Rzeszów – cykliczne powiększanie terytorium na przestrzeni lat (od 2006 roku do 2017);
- Zielona Góra – połączenie obszaru miasta na prawach powiatu z powiatem ziemskim (2015);
- Opole – jednorazowe powiększenie terytorium, przy sprzyjającej sytuacji politycznej (2017).

Analizując publiczne wypowiedzi prezydentów miast, wyraźnie widać podjęcie próby powiązania projektu powiększenia terytorium z koncepcją zrównoważonego rozwoju. Podkreślano nie tylko potrzebę rozwoju gospodarczego, ale także ugruntowanych przez okres wielu lat więzi społecznych oraz kwestię jednolitego sposobu zarządzania środowiskiem. Dobrze tę sytuację opisuje fragment wypowiedzi prezydenta Opola, Arkadiusza Wiśniewskiego, który zapowiadając publicznie projekt zmiany terytorium miasta, stwierdził, iż „zależy nam przede wszystkim na wartości dodanej, jaka wyniknie z procesu integracji terenów podmiejskich (...) wartością dodaną będą grunty, które przeznaczymy na nowe osiedla, bo takich nam dziś brakuje”³⁵. Podkreślił również, iż zmiana granic stolicy województwa opolskiego przysłuży się nie tylko okolicznym gminom, ale całemu regionowi, który musi zmagać się z licznymi problemami społecznymi m.in. depopulacją. Przedstawił wizję rozrostu terytorialnego miasta na podstawie ograniczeń zewnętrznych (brak możliwości inwestycji na terenach innej gminy) oraz niewielkiego poziomu współpracy pomiędzy partnerami w ramach porozumienia aglomeracyjnego³⁶.

Istotnym czynnikiem wyróżniającym opolski projekt poszerzenia granic jest próba powiększenia o części terytorium innych gmin przy niewielkim poziomie akceptacji ze strony mieszkańców sołectw podlegających procesowi. W gminie Dobrzeń Wielki, która na rzecz Opola utraciła najbardziej atrakcyjne tereny przemysłowe, przeciw przyłączeniu do Opola w konsultacjach społecznych opowiedziała się zdecydowana większość mieszkańców, choć przy frekwencji 57-73% w poszczególnych sołectwach³⁷. Kolejne podejmowane działania, m.in. utworzenie portalu informacyjnego pn. Nowe Opole, który miał przyczynić się do lepszego zaprezentowania idei projektu³⁸, czy też próba negocjacji pomiędzy gminami, nie przyniosły zadowalających rezultatów. Opole od 1 stycznia 2017 roku formalnie powiększyło swoje terytorium o 12 sołectw, które zamieszkuje ponad 9 tysięcy ludzi³⁹. Liczba ludności miasta wzrosła do ok. 128 tysięcy (wzrost o ok. 8%), a terytorium do 149 km² (wzrost

³⁵ Zyzik K.: Prezydent Wiśniewski chce powiększyć Opole. <http://www.nto.pl/magazyn/wywiady/art/9103027,prezydent-wisniewski-chce-powiekszyc-opole,id,t.html>, 03.04.2017.

³⁶ Aglomeracja Opolska, <https://aglomeracja-opolska.pl/>, 14.03.2017.

³⁷ Zestawienie wyników głosowania w konsultacjach w sprawie zmiany granic gminy przeprowadzonych w Gminie Dobrzeń Wielki w dniach od 10 lutego 2016 r. do 24 lutego 2016 r., <http://www.dobrzeńwielki.pl/download/attachment/10941/zestawienie-wynikow-glosowania-w-konsultacjach-w-sprawie-zmiany-granic-gminy.pdf>, 22.03.2017.

³⁸ NoweOpole!, <http://opolenowe.pl/>, 02.03.2017.

³⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 lipca 2015 r. w sprawie ustalenia granic niektórych miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta, ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin, Dz.U. 2015, poz. 1083.

o ok. 50%). Wspomniana dysproporcja jest związana z niewielką gęstością zaludnienia na obszarach przyłączanych, co będzie w przyszłości wymagało znacznych nakładów finansowych, m.in. w zakresie komunikacji publicznej, utrzymania infrastruktury komunalnej etc. Warto również wspomnieć o niesłabnących protestach ze strony mieszkańców gminy Dobrzeń Wielkiej, którzy wykorzystując możliwości nowych mediów, skutecznie nagłaśniają swoje działania.

Maciej Kowalewski wyróżnił sześć podstawowych oddziaływań protestów w przestrzeni nowych mediów: udostępnianie informacji służących do koordynowania dalszych działań; wspieranie procesu mobilizacji; tworzenie alternatywnego kanału komunikacji; kreowanie dodatkowych przestrzeni dyskusji; aktywne działania w przestrzeni Internetu oraz podejmowanie prób przedstawiania alternatywnych wizji rzeczywistości⁴⁰. Protestujący mieszkańcy ukazują w praktyce, jak należy wykorzystywać ów nowy kanał komunikacji, informując za pośrednictwem profili społecznościowych o wszystkich planowanych akcjach i dyskutując o dalszej strategii działania.

W marcu 2017 roku studenci Instytutu Politologii Uniwersytetu Opolskiego, pod kierownictwem Adama Drosika, przeprowadzili badania ankietowe, by sprawdzić poziom zadowolenia z realizacji projektu „Dużego Opola”. Okazało się, iż wyniki różnią się w zależności od miejsca zamieszkania: poziom zadowolenia wahał się od 22% w Borkach do 53% w Winowie⁴¹. Znaczne zróżnicowanie wyników w dużym stopniu utrudnia poznanie akceptacji społecznej w kontekście realizacji samego projektu powiększenia miasta Opole. Wydaje się zasadne ponowienie badania w perspektywie kilkunastu miesięcy.

4. Podsumowanie

Koncepcja zrównoważonego rozwoju w optyce polskich miast może stanowić niezwykle cenny punkt odniesienia dla wszystkich podmiotów politycznych. Prezydenci, burmistrzowie i wójtowie mogą za jej pośrednictwem kreować się na liderów, pokazując, iż w przyszłości ich miasta czeka rozwój uwzględniający ważne dla mieszkańców czynniki. Istotne jest podkreślenie faktu, że coraz więcej polskich samorządowców docenia wagę kwestii pozagospodarczych, co może spowodować realną zmianę w otoczeniu i stworzyć pole do dyskusji z mieszkańcami skupionymi w nowych ruchach społecznych.

W artykule, na przykładzie powiększenia terytorium miast wojewódzkich, pokazano jednakże, iż największym problemem jest niewielki poziom współpracy pomiędzy

⁴⁰ Kowalewski M.: Protest miejski. Przestrzenie tożsamości i praktyki niezadowolonych obywateli miast. Wydawnictwo Nomos, Kraków 2016, s. 292-293.

⁴¹ Znaczną pulę odpowiedzi stanowiły stwierdzenia zaklasyfikowane jako „Nie mam zdania”. Drosik A.: Mieszkańcy przyłączonych wsi podzieleni w sprawie Dużego Opola, <http://plus.nto.pl/wiadomosci/a/mieszkanicy-przylaczonych-wsi-podzieleni-w-sprawie-duzego-opola-sondaz,11946498>, 04.04.2017.

partnerami, wynikający przede wszystkim z ograniczeń narzuconych samorządowi terytorialnemu przez władze centralne. Dobrze ilustruje to przykład Opola, gdzie zlokalizowana w bezpośrednim otoczeniu zewnętrznym Elektrownia Opole w znacznym stopniu zasilala finansowo budżet Dobrzecia Wielkiego, jednocześnie generując koszty społeczne i środowiskowe po stronie stolicy województwa.

Zasadne wydaje się zwrócenie uwagi na przykłady zewnętrzne m.in. przeanalizowane w tekście doświadczenia brazylijskie, które mogą stanowić przykład dobrych praktyk również dla polskich miast w XXI wieku.

Bibliografia

1. Barber B.: Gdyby burmistrzowie rządili światem. Wydawnictwo Muza, Warszawa 2014.
2. Bołtomiuk A.: Polskie społeczeństwo wobec idei i zasad zrównoważonego rozwoju. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2010.
3. Borys T.: Wyzwania dla współczesnej ekonomii, [w:] Poskrobko B. (red.): Kształtowanie teorii i wdrożeniowe aspekty zrównoważonego rozwoju. Wydawnictwo WSE, Białystok 2011.
4. Czaja S., Becla A.: Wybrane informacyjne problemy definiowania zrównoważonego i trwałego rozwoju – ujęcie informatyczne. „Optimum. Studia Ekonomiczne”, nr 1, 2016.
5. Czapnik S.: Przestrzeń wolności, równości i braterstwa. Wizja ładu miejskiego Zygmunta Baumana a polskie realia, [w:] Żuk P. (red.): O współnocie obywatelskiej w cieniu kapitalizmu. Oficyna Naukowa, Warszawa 2010.
6. Czerny M.: Urbanizacja a globalizacja, [w:] Bąkiewicz A., Żuławska U. (red.): Rozwój w dobie globalizacji. PWE, Warszawa 2010.
7. Drosik A.: Mieszkańcy przyłączonych wsi podzieleni w sprawie Dużego Opola, <http://plus.nto.pl/wiadomosci/a/mieszkanicy-przylaczonych-wsi-podzieleni-w-sprawie-duzego-opola-sondaz,11946498>, 04.04.2017.
8. Gret M., Sintomer Y.: The Porto Alegre Experiment. Learning Lessons for Better Democracy. Zed Books, New York 2005.
9. Górski R.: Realutopia w Porto Alegre, [w:] Erbel J., Sadura P. (red.): Partycypacja. Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa 2012.
10. Izdebski H.: Dwadzieścia lat samorządu terytorialnego – potrzeba rozwiązania problemu metropolii, [w:] Lutrzykowski A., Gawłowski R. (red.): Metropolie. Wyzwanie polskiej polityki miejskiej. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
11. Jeżowski P.: Kategoria rozwoju zrównoważonego w naukach ekonomicznych, [w:] Jeżowski P. (red.), Ekonomiczne problemy ochrony środowiska i rozwoju zrównoważonego w XXI wieku. Wydawnictwo SGH, Warszawa 2007.

12. Kaczmarczyk J.: Zmiana granic Gminy Kocmyrzów-Luborzyca, http://www.kocmyrzow-luborzyca.ug.gov.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1233, 28.03.2017.
13. Katana K.: Istota jakości życia w koncepcji zrównoważonego rozwoju. Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 95, Gliwice 2016.
14. Katoła A.: Zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym – deklaracje a rzeczywistość, [w:] Poskrobko B. (red.): Kształtowanie teorii i wdrożeniowe aspekty zrównoważonego rozwoju. Wydawnictwo WSE, Białystok 2011.
15. Kołodko G.W.: Wędrujący Świat. Prószyński, Warszawa 2008.
16. Kosiek T.: Czy zrównoważony rozwój jest zrównoważony? Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 95, Gliwice 2016.
17. Kowalewski M.: Protest miejski. Przestrzenie tożsamości i praktyki niezadowolonych obywateli miast. Wydawnictwo Nomos, Kraków 2016.
18. Lackowska M.: Siedem grzechów metropolitalnych, [w:] Lutrzykowski A., Gawłowski R. (red.): Metropolie. Wyzwanie polskiej polityki miejskiej. Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
19. Matyja R.: Krajowa Polityka Miejska okiem politologa. „Zarządzanie Publiczne”, nr 3, 2015.
20. Nowakowska A.: Polityka i planowanie rozwoju miasta, [w:] Przygodzki Z. (red.): EkoMiasto#Zarządzanie. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.
21. Paleczny T.: Nowe ruchy społeczne. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
22. Papuziński A.: Aksjologia zrównoważonego rozwoju: próba typologizacji. „Problemy Ekorozwoju”, nr 1, 2013.
23. Payne A., Phillips N.: Rozwój. Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2011.
24. Redclift M.R.: Rozwój zrównoważony (1987-2005) – oksymoron czasu dorastania. „Problemy Ekorozwoju”, nr 1, 2009.
25. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2005 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowościom statusu miasta z niektórych gmin i miast oraz nadania miejscowościom statusu miasta. Dz.U. 2005, nr 141, poz. 1185.
26. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2012 r. w sprawie ustalenia granic niektórych gmin i miast oraz zmiany siedziby władz gminy. Dz.U. 2012, poz. 873.
27. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 lipca 2015 r. w sprawie ustalenia granic niektórych miast, nadania niektórym miejscowościom statusu miasta, ustalenia granic oraz zmiany nazw i siedzib władz niektórych gmin, Dz.U. 2015, poz. 1083.
28. Sztumski W.: O zrównoważony rozwój miast. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2013.
29. Tuziak A.: Społeczno-ekonomiczne aspekty zrównoważonego rozwoju w ujęciu globalnym i lokalnym. „Problemy Ekorozwoju”, nr 2, 2010.

30. UNDP: The Future we want, http://www.un.org/disabilities/documents/rio20_outcome_document_complete.pdf, 28.03.2017.
31. UNDP: Sustainable development goals, <http://www.undp.org/content/undp/en/home/sustainable-development-goals/background.html>, 28.03.2017.
32. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie terytorialnym, Dz.U. 1990, nr 16, poz. 95.
33. Wesołowski J.: Miasto w ruchu. Dobre praktyki w organizowaniu transportu miejskiego. Instytut Spraw Obywatelskich, Łódź 2008.
34. Zestawienie wyników głosowania w konsultacjach w sprawie zmiany granic gminy przeprowadzonych w Gminie Dobrzeń Wielki w dniach od 10 lutego 2016 r. do 24 lutego 2016 r., <http://www.dobrzeńwielki.pl/download/attachment/10941/zestawienie-wynikow-glosowania-w-konsultacjach-w-sprawie-zmiany-granic-gminy.pdf>, 22.03.2017.
35. Zyzik K.: Prezydent Wiśniewski chce powiększyć Opole, <http://www.nto.pl/magazyn/wywiady/art/9103027,prezydent-wisniewski-chce-powiekszy-opole,id,t.html>, 03.04.2017.